

Ürün Raporu

KURU FASULYE

2017

T.C.
GIDA, TARIM VE HAYVANCILIK BAKANLIĞI
TARIMSAL EKONOMİ VE POLİTİKA GELİŞTİRME ENSTİTÜSÜ

TARIMSAL EKONOMİ VE POLİTİKA GELİŞTİRME ENSTİTÜŐÜ
TEPGE

Ürün Raporu
KURU FASULYE
2017

Hazırlayan
Merve BOLAT

TEPGE YAYIN NO: 301
ISBN: 978-605-2207-09-3

Haziran: 2018

İletişim:

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
Araştırma ve Teknoloji Geliştirme Kampüsü
Gayret Mah. Fatih Sultan Mehmet Bulvarı 06170
Yenimahalle/ANKARA

Telefon: 0312 287 5833/1245
Faks: 0312 287 5458

© TEPGE

Her Hakkı Saklıdır.

TEPGE'nin izni olmaksızın basılamaz, basılı veya elektronik materyal olarak çoğaltılamaz ve/veya dağıtılamaz. Kaynak gösterilmek şartı ile alıntı yapılabilir.

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	ii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	iii
1.GİRİŞ.....	1
2.DÜNYADA DURUM	2
2.1. Kuru Fasulye Ekilen Alan	2
2.2. Dünya Kuru Fasulye Üretimi	3
2.3. Dış Ticaret	4
2.4. Fiyatlar.....	6
3. TÜRKİYE’DE DURUM	7
3.1. Türkiye Kuru Fasulye Ekim Alanları	7
3.2. Türkiye’de Kuru Fasulye Üretimi	8
3.3. Türkiye’de Kuru Fasulye Tüketimi	9
3.4. Türkiye’de Kuru Fasulye Dış Ticareti.....	10
3.5. Türkiye Kuru Fasulye Fiyatları	11
4. GENEL DEĞERLENDİRME	12
KAYNAKLAR.....	13

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Dünya Kuru Fasulye Ekim Alanları (bin ha)	2
Tablo 2. Dünya kuru fasulye üretim miktarı (bin ton)	3
Tablo 3. Dünya kuru fasulye ihracat miktarı (ton).....	4
Tablo 4. Dünya kuru fasulye ithalat miktarı (ton).....	5
Tablo 4. Kuru fasulye üretici fiyatları (ABD \$/ton).....	6
Tablo 5. Türkiye’de kuru fasulye ekim alanları (da)	7
Tablo 5. Türkiye’de kuru fasulye üretimi (ton).....	8
Tablo 6. Türkiye’de kuru fasulye tüketimi (ton) ve kişi başı tüketimi (kg/yıl)	9
Tablo 7. Türkiye kuru fasulye dış ticaret miktarı (ton) ve üretimin tüketimi karşılama oranı (%).....	10
Tablo 8. Türkiye kuru fasulye üretici ve tüketici fiyatları (TL/kg).....	11

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Dünya kuru fasulye ekim alanlarının ülkelere göre dağılımı (2016)	2
Şekil 2. Dünya kuru fasulye ekim alanı ve üretimi	3
Şekil 3. Dünya kuru fasulye üretiminin ülkelere göre dağılımı (2016).....	4
Şekil 4. Dünya kuru fasulye ihracatının ülkelere göre dağılımı.....	5
Şekil 5. Dünya kuru fasulye ithalatının ülkelere göre dağılımı.....	6
Şekil 6. Türkiye’de kuru fasulye ekim alanlarında önemli iller (2017).....	7
Şekil 7. Türkiye kuru fasulye üretimi (bin ton) ve verimi (kg/da).....	8
Şekil 8. Türkiye kuru fasulye üretiminde önemli iller.....	9
Şekil 9. Türkiye’nin kuru fasulye ithalatı yaptığı ülkeler (%) (2017).....	11
Şekil 10. Türkiye’nin kuru fasulye ihracatı yaptığı ülkeler (%) (2017).....	11

1. GİRİŞ

Dünya üzerinde M.Ö 5000 yılından beri tarımı yapılan yemeklik tane baklagiller insan diyetlerinin önemli bir kısmını oluşturmuşlardır. Kuru fasulye, nohut, mercimek, bakla, bezelye ve börülceyi içine alan yemeklik tane baklagiller; diğer bitkisel ürünlere nazaran yüksek protein, düşük yağ, daha yüksek oranda vitamin ve mineral içermektedir. En gelişmiş birey olan insan, proteinlerin yapı taşları olan amino asitleri sentezleme yeteneğine sahip değildir. Sekiz amino asidin (isoleucine, leucine, lycine, methionine, threonine, trptophane ve valin) insanların günlük besinleriyle mutlaka karşılanması gerekmekte, bu amino asitlerin günlük eksiklikleri başka günkü fazlalıkla karşılanamamaktadır (Şehirali 1988). Dünyada insan beslenmesindeki bitkisel proteinlerin %22'sinin, karbonhidratların %7'sinin, hayvan beslenmesindeki proteinlerin %38'inin ve karbonhidratların %5'inin yemeklik baklagillerden sağlandığı belirtilmektedir (Adak vd. 2010). Sap ve samanlarındaki protein oranının tahılların iki katına yakın olmasından dolayı hayvan beslenmesinde kaba yem ve kesif yem ihtiyacının karşılanmasında baklagiller önemli bir yere sahiptir.

Baklagiller dünyada ekim alanı ve üretim miktarı açısından tahıllardan sonra gelmektedir. Latin Amerika, Afrika, Ortadoğu, Çin, Avrupa, ABD ve Kanada gibi üretimi dünya geneline yayılmış olmakla beraber en fazla üretilen ürün kuru fasulyedir. Ekim alanları 1980-2000 yılları arasında 25 milyon ha düzeyinde iken; son 10 yılda %11 artış göstererek 29 milyon ha'a ulaşmıştır. Kuru fasulye Latin Amerika'da ülkelerin geleneksel mutfak kültürlerinde yer almakta, Afrika'da nüfusun yaşamlarını sürdürmek için temel gıda olarak görülmekte, Çin'de ise diğer baklagillere nazaran daha az önemli olmakla birlikte ihracata yönelik üretimi yapılmaktadır.

Türkiye'de ise kuru fasulye geleneksel mutfak kültüründe yer almasının yanında ekonomik olarak da kırsal alanın geçimini sağlamasında önemli bir yer tutmaktadır. Baklagil yetiştirilen alanlardan %11 pay alan kuru fasulye ekim alanları ve üretimde nohut ve mercimekten sonra yer almaktadır. Ekim alanları 897 bin tona gerileyen kuru fasulye üretimi üretim tekniklerinin gelişmesi, verimli çeşitlerin üretilmesi sebebiyle artış göstermektedir.

Bu raporda dünya ve Türkiye'de toplam kuru fasulye ekim alanı, üretimi, tüketim, dış ticareti, fiyatlar ve sektörün genel durumuna yer verilerek dünya ve Türkiye'de kuru fasulye piyasasının durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2. DÜNYADA DURUM

2.1. Kuru Fasulye Ekilen Alan

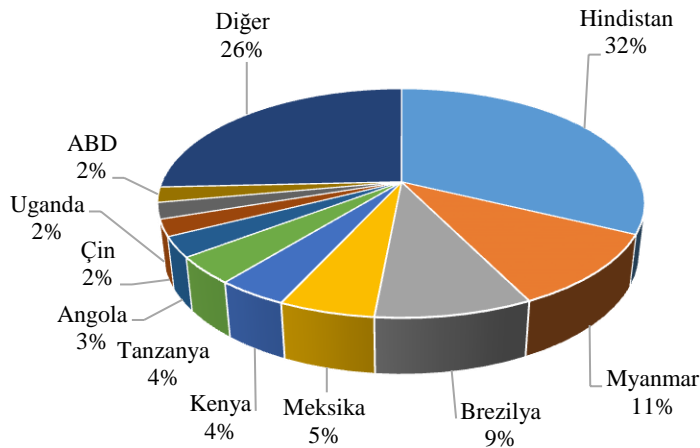
Kuru fasulye dünyada en çok yetiştiriciliği yapılan baklagil türüdür. Yetiştiriciliği dünya geneline yayılmış olsa da daha çok Asya ve Amerika kıtasında yetiştirilen kuru fasulye ekimi FAO 2016 verilerine göre 2000 yılında 23,8 milyon ha iken %23,3 artarak 2016 yılında 29,4 milyon ha'a ulaşmıştır.

Dünya kuru fasulye ekim alanlarının %32,2'sini Hindistan, %10,5'ini Myanmar, %8,8'ini ise Brezilya oluşturmuştur. Türkiye ise ekim alanlarından %0,3 pay ile 38. sırada yer almaktadır. 2000 yılına göre 2016 yılında ekim alanı en fazla artan ülke Angola'dır (%334,0); Angola'daki artışı Myanmar(%74,8), Tanzanya (%66,3), Hindistan (%61,9) ve Meksika (%4,8) izlemektedir. Ekim alanı azalışı ise en fazla Çin'de (%42,5) gerçekleşmiş olup; sırasıyla Brezilya (%40,3), Uganda (%4,0) ve ABD (%3,5) ekim alanları azalmıştır.

Tablo 1. Dünya Kuru Fasulye Ekim Alanları (bin ha)

Ülkeler	2000	2005	2010	2013	2014	2015	2016
Hindistan	5.845	8.047	11000	9.100	10.000	10.319	9.467
Myanmar	1.762	2.184	2.710	2.975	2.987	3.036	3.081
Brezilya	4.332	3.748	3.423	2.814	3.186	2.865	2.584
Meksika	1.503	1.261	1.630	1.755	1.681	1.555	1.576
Kenya	771	1.034	689	1.084	1.052	1.244	1.172
Tanzanya	672	895	1.209	1.151	1.114	1.125	1.118
Angola	194	351	691	784	787	775	842
Çin	1.200	1.220	907	625	600	667	687
Uganda	699	828	633	672	674	675	671
ABD	654	618	746	533	667	693	631
Diğer	6.198	6.615	7.129	7.815	7.545	7.747	7.564
Dünya	23.830	26.801	30.767	29.308	30.293	30.701	29.393

Kaynak: FAO, Erişim Tarihi:12.04.2018

Şekil 1. Dünya Kuru Fasulye Ekim Alanlarının Ülkelere Göre Dağılımı (2016)

Kaynak: FAO, 2018

2.2. Dünya Kuru Fasulye Üretimi

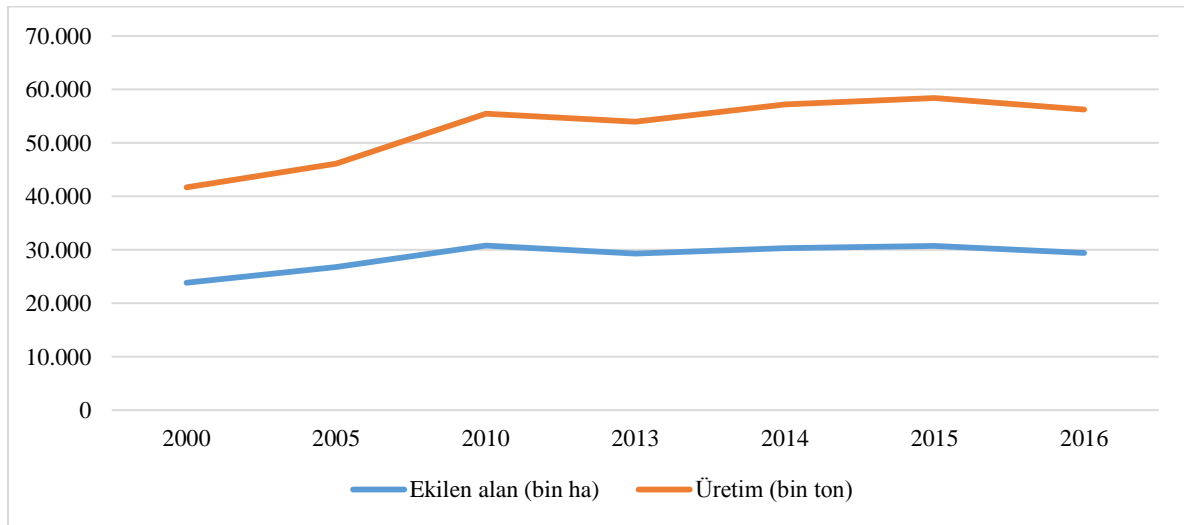
Kuru fasulye ucuz protein kaynağı olmasından dolayı özellikle gelişmekte olan ülkelerde nüfusun beslenme gereksinimlerinin karşılanması, kırsal nüfusun geçiminin sağlanması, özellikle Latin Amerika ülkelerinin geleneksel mutfak kültürlerinde yer alması ve uluslararası ticarete konu olması nedeniyle birçok ülkede üretilmektedir. 2016 yılı FAO verilerine göre dünya kuru fasulye üretimi 26,8 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. 2000 yılında 17,8 milyon ton olarak gerçekleşen kuru fasulye üretimi son 16 yılda %50,5 oranında artış göstermiştir.

Kuru fasulye üretiminin ülkelere göre dağılımı Tablo 2’de ve Şekil 4’te verilmiştir. Myanmar dünya üretiminden ekim alanlarından %11 pay almasına karşın; üretimden %19 pay alarak dünya üretiminde ilk sırada yer almaktadır. Hindistan ise dünya ekim alanlarında ilk sırada olmasına rağmen Myanmar’a göre verim azlığı nedeniyle %14 pay ile ikinci sırada yer almaktadır. 2000 yılına göre en fazla artış 4 kat ile Myanmar’da gerçekleşmiştir. En fazla azalış ise 1,4 kat ile Çin’de yaşanmıştır.

Tablo 2. Dünya kuru fasulye üretim miktarı (bin ton)

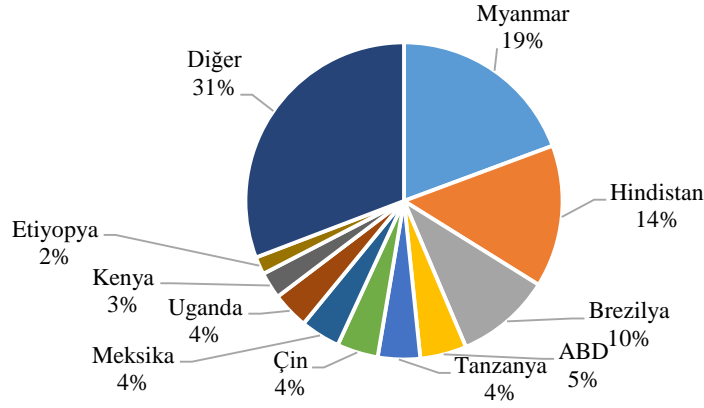
Ülkeler	2000	2005	2010	2013	2014	2015	2016
Myanmar	1.285	2.175	3.530	4.404	4.652	4.921	5.190
Hindistan	2.847	2.630	4.890	3.630	4.230	4.260	3.898
Brezilya	3.056	3.021	3.159	2.893	3.295	3.090	2.616
ABD	1.204	1.205	1.442	1.115	1.311	1.366	1.270
Tanzanya	540	626	867	1.113	1.114	1.202	1.158
Çin	1.650	1.800	1.330	1.002	1.050	1.100	1.127
Meksika	887	826	1.156	1.295	1.274	969	1.089
Uganda	420	478	949	941	1.011	1.012	1.008
Kenya	331	382	390	714	616	765	728
Etiyopya	147	211	340	457	514	595	484
Diğer	5.483	5.935	6.610	7.053	7.787	8.364	8.265
Dünya	17.850	19.289	24.663	24.617	26.854	27.644	26.833

Kaynak: FAO, Erişim Tarihi:13.04.2018

Şekil 2. Dünya kuru fasulye ekim alanı ve üretimi

Kaynak: FAO, 2018

Şekil 3. Dünya kuru fasulye üretiminin ülkelere göre dağılımı (2016)

Kaynak: FAO, 2018

2.3. Dış Ticaret

Dünyada üretilen kuru fasulyenin sadece %14'ü dünya ticaretine konu olmaktadır. Baklagil ürünlerinin önemli bitkisel proteinler olmaları nedeniyle üretimin geri kalan %86'lık kısmı ülkelerin iç talebini karşılamaya yöneliktir. 2016 yılında yaklaşık 2,6 milyon tonluk kuru fasulye dış ticareti gerçekleştirmiştir. İhracatta Çin ve Arjantin, ithalatta ise Brezilya ve Meksika ilk sıralarda yer almaktadır.

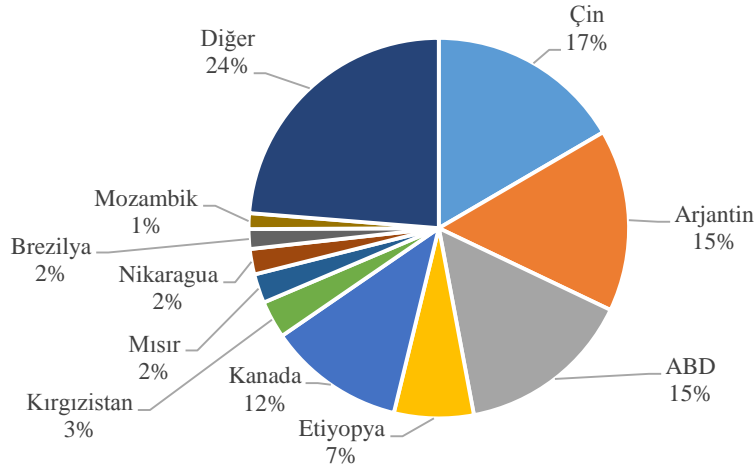
2.3.1. İhracat

Dünya kuru fasulye ihracatı 2016 yılında 2,6 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. 2001 yılında 1,3 milyon ton olan ihracat 2016 yılında %46 artmıştır. Kuru fasulye ihracatında %23'lük pay ile ilk sırayı Çin almaktadır. Çin'i Arjantin (%21) ve ABD (%10) izlemektedir. Myanmar ve Hindistan dünyada önemli kuru fasulye üreticileri olmalarına rağmen iç tüketimlerinin fazla olması nedeniyle ihracattan önemli ölçüde pay alamamaktadır. Çin ise daha çok ihracat amacı ile üretim yapmaktadır.

Tablo 3. Dünya kuru fasulye ihracat miktarı (ton)

Ülkeler	2001	2005	2010	2013	2014	2015	2016
Çin	443.785	606.777	776.792	622.619	344.693	312.301	432.373
Arjantin	264.655	198.945	326.006	97.903	248.103	357.278	403.480
ABD	326.114	274.589	397.193	437.384	457.350	406.784	389.922
Etiyopya	33.970	11.658	77.158	204.677	201.491	194.217	176.208
Kanada	233.883	254.127	242.490	277.110	273.985	284.077	302.734
Kırgızistan	11.944	20.490	57.088	62.275	53.117	66.832	83.075
Mısır	16.159	19.674	51.045	61.819	154.605	81.181	64.509
Nikaragua	810	3.439	55.007	45.492	64.999	48.244	56.351
Brezilya	2.280	2.057	4.340	33.146	63.963	119.957	43.682
Mozambik	719	6.280	18.142	3.931	37.793	33.554	34.982
Diğer	393.656	564.121	389.114	447.548	501.301	500.105	618.477
Dünya	1.727.975	1.962.157	2.394.375	2.293.904	2.401.400	2.404.530	2.605.793

Kaynak: TRADEMAP (17.04.2018)

Şekil 4. Dünya kuru fasulye ihracatının ülkelere göre dağılımı

Kaynak: TRADEMAP, 2018

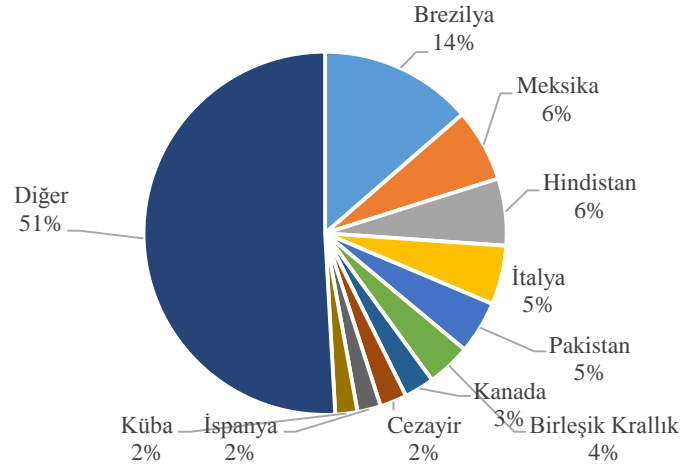
2.3.2. İthalat

Dünya kuru fasulye ithalatı 2016 yılında 2,5 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. 2001 yılına göre % 56 artan dünya ithalatında en büyük payı Brezilya (%14) almaktadır. Brezilya'yı Meksika (%6), Hindistan (%6), İtalya (%5) izlemektedir. Hindistan ve Brezilya ise kuru fasulye üretiminde ilk 3 sırada yer almalarına rağmen bu ülkelerin ithalat sıralamasında ilk sırada olmaları bu ülkelerin kuru fasulye üretimini öncelikli olarak iç tüketim amacıyla yaptığını göstermektedir (Bolat 2016).

Tablo 4. Dünya kuru fasulye ithalat miktarı (ton)

Ülkeler	2001	2005	2010	2013	2014	2015	2016
Brezilya	129.771	100.410	180.920	303.163	135.063	156.062	342.086
Meksika	126.309	78.281	116.722	133.833	81.558	87.926	163.246
Hindistan	90.995	184.089	184.834	229.811	187.435	183.650	149.847
İtalya	97.613	87.972	106.126	121.980	125.220	128.435	132.253
Pakistan	0	77.887	93.250	96.010	86.074	92.927	117.819
Birleşik Krallık	110.864	100.541	114.117	99.527	108.724	109.116	98.282
Kanada	24.359	27.672	48.496	59.860	70.047	70.390	67.436
Cezayir	23.693	33.064	55.995	59.634	53.217	62.084	60.186
İspanya	55.394	48.629	59.343	52.054	52.121	58.845	52.186
Küba	123.278	137.446	22.515	33.621	16.226	10.580	49.458
Diğer	910.922	981.389	1.264.222	1.185.861	1.272.459	1.193.118	1.277.681
Dünya	1.693.198	1.857.380	2.246.540	2.375.354	2.188.144	2.153.133	2.510.480

Kaynak: TRADEMAP (17.04.2018)

Şekil 5. Dünya kuru fasulye ithalatının ülkelere göre dağılımı

Kaynak: TRADEMAP, 2018

2.4. Fiyatlar

Dünyada baklagiller içerisinde en yüksek üretici fiyatlarına sahip olan ürün kuru fasulyedir. Son 5 yılda fiyatlar %171,8 artış göstermiştir. Yıllar itibari ile önemli kuru fasulye üreticisi ülkelerin fiyatlarına ulaşamamış olup 2016 yılı itibariyle dünya ortalamaları dikkate alındığında kuru fasulyede yüksek üretici fiyatı Venezuela'da (104546,3 ABD \$/ton), Avusturya'da (5109,3 ABD \$/ton), Slovenya'da (4023,3 ABD \$/ton), Yunanistan'da (3108,4 ABD \$/ton) ve Kıbrıs'ta (2765,4 ABD \$/ton) gerçekleşmiştir. En düşük kuru fasulye üretici fiyatı ise Birleşik Krallık'ta (179,6 ABD \$/ton), Letonya (190,3 ABD \$/ton), Litvanya (200,7 ABD \$/ton) ve Kırgızistan (500,5 ABD \$/ton) ve Ruanda'da (560,6 ABD \$/ton) gerçekleşmiştir (FAO 2018).

Tablo 4. Kuru fasulye üretici fiyatları (ABD \$/ton)

Yıllar	2000	2005	2010	2013	2014	2015	2016
Fiyat	1320,9	918,4	1233,3	1468,73	1440,04	1364,69	3673,15

Kaynak: FAOSTAT (24.04.2018)

3. TÜRKİYE’DE DURUM

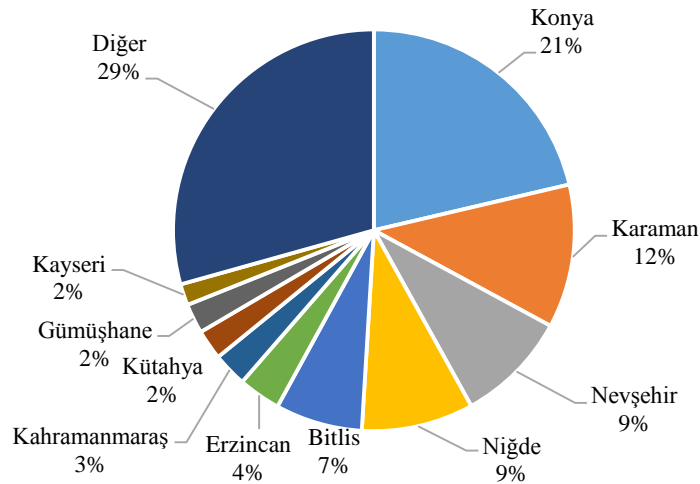
3.1. Türkiye Kuru Fasulye Ekim Alanları

Türkiye’de baklagiller içinde kuru fasulye, nohut ve mercimekten sonra gelmektedir. 1982 yılında başlayan NAD (Nadas Alanlarının Daraltılması) projesiyle 2017 yılı itibariyle toplam baklagil ekim alanlarının %11’ünde yetiştirilmektedir. 1988-2000 yılları arasında ortalama 1,7 milyon da civarında ekim alanı olan kuru fasulyenin sonraki yıllarda ekim alanı azalma göstermiş, 2005 yılında 1,4 milyon da’a, 2017 yılında ise 897 bin da’a gerilemiştir. (TÜİK 2018). Türkiye’de 2008 yılına kadar destekleme kapsamına alınmayan kuru fasulye 2008 yılında fark ödeme sistemine dahil edilmiştir. Fakat destekleme kapsamına alınmasının ekim alanına fazla bir etkisi olmamış azalma devam etmiştir. Türkiye’de kuru fasulye üretim maliyetlerinin yüksekliği, kırdan kente göç nedeniyle işgücü bulunmaması, pazarlama problemleri, sulama problemleri, hastalık ve zararlılar üreticinin üretimden kopmasına neden olmuştur.

Tablo 5. Türkiye’de kuru fasulye ekim alanları (da)

	2005	2010	2013	2014	2015	2016	2017
Konya	142.040	204.291	135.754	164.897	191.849	202.234	191.438
Karaman	54.180	99.862	113.390	127.300	128.950	102.800	103.700
Nevşehir	9.530	19.180	45.177	53.814	63.638	74.827	81.192
Niğde	36.460	40.580	54.190	60.040	56.210	57.470	80.920
Bitlis	6.360	6.241	6.391	17.200	30.200	46.900	62.866
Erzincan	88.740	63.300	57.273	58.854	59.796	45.280	30.675
Kahramanmaraş	126.220	46.150	32.225	31.678	29.313	24.330	24.633
Kütahya	48.510	35.101	25.680	26.386	26.171	21.738	21.693
Gümüşhane	25.200	27.255	21.264	21.980	22.170	21.294	21.440
Kayseri	12.790	17.850	15.381	15.805	15.625	14.928	15.415
Diğer	861.970	474.001	340.905	333.149	311.918	286.396	263.249
Türkiye	1.412.000	1.033.811	847.630	911.103	935.840	898.197	897.221

Kaynak: TÜİK (27.02.2018)

Şekil 6. Türkiye’de kuru fasulye ekim alanlarında önemli iller (2017)

Kaynak: TÜİK, 2018

Türkiye’de kuru fasulye yetiştiriciliği daha çok İç Anadolu’da yapılmaktadır. Türkiye kuru fasulye ekim alanlarının %51’ini oluşturan İç Anadolu Bölgesi’ni %7,4 ile Doğu Anadolu Bölgesi izlemektedir. Konya %21 pay ile ekim alanlarında ilk sırada yer alırken; Konya’yı Karaman (%12), Nevşehir (%9) ve Niğde (%9) illeri takip etmektedir.

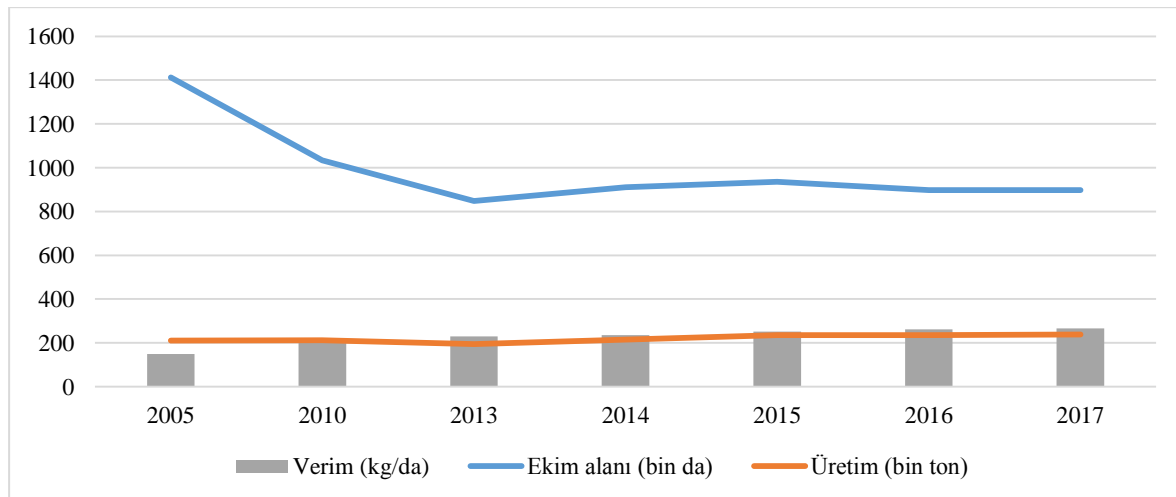
3.2. Türkiye’de Kuru Fasulye Üretimi

Türkiye’de kuru fasulye üretimi toplam baklagil üretiminden 2017 yılı itibariyle %20 pay almaktadır. Nohut ve mercimeğe göre daha az üretimi yapılan kuru fasulye üretiminde yıllar itibariyle büyük değişiklikler görülmemiştir. 2005 yılına göre 2017 yılında %14 artış yaşanmıştır. Diğer baklagil türlerine nazaran üretiminde büyük değişiklikler olmayan kuru fasulyenin veriminde artış olmuş 2010 yılından itibaren 200 kg/da’ın üzerinde gerçekleşmiştir. Üretim miktarındaki bu artışın sebebini kuru fasulye üretim tekniğindeki gelişmeler ve verimdeki artış ile açıklamak mümkündür (Bolat 2016).

Tablo 5. Türkiye’de kuru fasulye üretimi (ton)

	2005	2010	2013	2014	2015	2016	2017
Konya	29.693	69.446	49.723	61.158	72.869	69.877	70.242
Karaman	15.251	28.470	36.322	39.564	38.897	30.580	31.125
Niğde	8.460	9.756	14.061	16.928	16.461	18.669	28.126
Nevşehir	1.198	4.107	14.780	18.239	21.424	28.551	24.001
Bitlis	849	1.500	1.587	4.194	8.114	15.667	20.765
Kahramanmaraş	21.562	7.984	5.916	5.798	5.662	4.883	4.927
Gümüşhane	3.835	4.145	3.688	4.049	4.376	3.966	4.245
Erzincan	13.516	10.874	10.036	5.792	7.122	5.525	4.210
Kütahya	6.832	4.540	3.359	3.611	3.924	3.635	3.727
Kayseri	1.728	2.827	2.749	3.152	3.153	3.107	3.157
Diğer	107.076	69.109	52.779	52.515	52.998	50.540	44.475
Türkiye	210.000	212.758	195.000	215.000	235.000	235.000	239.000

Kaynak: TÜİK, 2018

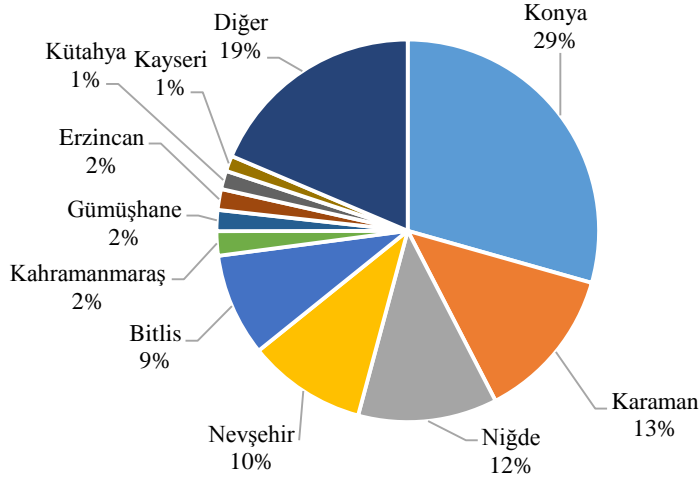

Şekil 7. Türkiye kuru fasulye üretimi (bin ton) ve verimi (kg/da)

Kaynak: TÜİK, 2018

2017/18 üretim döneminde 239 bin ton olarak gerçekleşen Türkiye kuru fasulye üretiminin %65,2'si İç Anadolu Bölgesi'nden karşılanmıştır. Konya ili tek başına Türkiye' nin kuru fasulye üretiminin %30'unu karşılamıştır. Konya ilinden sonra Karaman ili %13 ile, Nevşehir ili %12, Niğde %7,9 ile Türkiye kuru fasulye üretiminden pay almışlardır. Bir önceki yıla göre en fazla verim artışı Aksaray ilinde olup, Aksaray'ı Bitlis, Nevşehir ve Niğde izlemektedir. Konya, Gümüşhane ve Karaman'da verim düşüklüğü yaşanmıştır.

Şekil 8. Türkiye kuru fasulye üretiminde önemli iller, 2017

Kaynak: TÜİK, 2018

3.3. Türkiye'de Kuru Fasulye Tüketimi

Türk mutfağında önemli bir yeri olan kuru fasulye toplam baklagiller içinde kuru fasulye %24 oranında tüketilmektedir (TÜİK 2015). 2000 yılında 215 bin ton olan kuru fasulye tüketimi 2009 yılına kadar azalma göstermiştir. 2009 yılından sonra artan kuru fasulye tüketimi son 10 yılda %27 artış göstererek 2015 yılında 265 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Tüketim rakamları sadece yemeklik tüketimi vermekle birlikte, 2015 yılında 235 bin ton olarak gerçekleşen kuru fasulye üretimine karşın tüketimin 265 bin ton olması nedeniyle 30 bin tonluk bir arz açığı oluşmuş bu açık ithalatla karşılanmıştır. Yıllık kişi başı tüketim ise genel olarak 3 kg olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 6. Türkiye'de kuru fasulye tüketimi (ton) ve kişi başı tüketimi (kg/yıl)

Yıllar	Tüketim	Kişi başı tüketim
2000	214.718	3,2
2006	208.432	-
2007	198.713	2,8
2008	168.310	2,4
2009	212.289	2,9
2010	240.252	3,3
2011	222.444	3,0
2012	222.554	2,9
2013	231.019	3,0
2014	231.401	3,0
2015	265.041	3,4

Kaynak: TÜİK, 2018.

3.4. Türkiye’de Kuru Fasulye Dış Ticareti

Türkiye kuru fasulye ithalatı ihracat miktarından genelde fazla gerçekleşmiştir. Kuru fasulye ithalatı nohut ve mercimeğe göre daha erken başlamıştır. Özellikle 1982 yılında başlayan NAD (Nadas Alanlarının Daraltılması Projesi) ile su kısıtı bulunan alanlarda nohut ve mercimek üretimi desteklenmiş; kuru fasulye göz ardı edilmiştir. Ayrıca TMO’nun nohut ve mercimekte destekleme alımı yapması, kuru fasulyeyi kapsam dışı bırakması sebebiyle kuru fasulyede Türkiye diğer ülkelerle rekabet edecek güçte olamamıştır. Üretim sadece iç talebi karşılamak amacıyla yapılmış, her zaman dış ticaret açığı verilmiştir. (Bolat 2016).

Kuru fasulye ithalatı son 10 yılda dalgalı bir seyir izlemiştir. Kuru fasulye kuraklığa karşı hassas olduğundan, 2007 ve 2013 kuraklıklarının etkisi daha sonraki yıllarda görülmüş; 2008 ve 2014 yıllarında ithalat 50 bin tonun üzerinde gerçekleşmiştir. İhracat miktarı yıllar itibariyle çok dalgalı bir seyir izlemiştir. 2000 yılında 21 bin ton gerçekleşirken 2005 yılına gelindiğinde 3 bin tona gerilemiştir. Üretimin tüketimi karşılama oranı ise tüm yıllarda %100’ün altında gerçekleşmiştir.

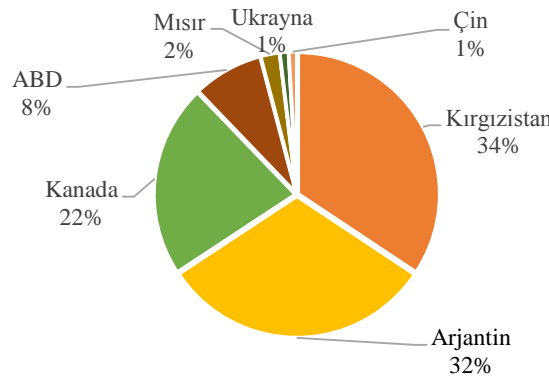
2016 yılı itibariyle Türkiye kuru fasulye dış ticaretinde ithalatta 16. sırada, ihracatta ise 40.sırada yer almaktadır (TRADEMAP, 2018).

Tablo 7. Türkiye kuru fasulye dış ticaret miktarı (ton) ve üretimin tüketimi karşılama oranı (%)

Yıllar	İthalat miktarı (ton)	İhracat miktarı (ton)	Üretimin tüketimi karşılama oranı(%)
2000	32.604	21.902	95,5
2005	46.884	3.468	82,7
2010	37.200	1.266	81,9
2013	24.371	2.052	78,5
2014	53.139	8.172	86,2
2015	31.641	3.966	82,6
2016	31.189	2.516	-
2017	27.418	3.986	-

Kaynak: TÜİK 2018.

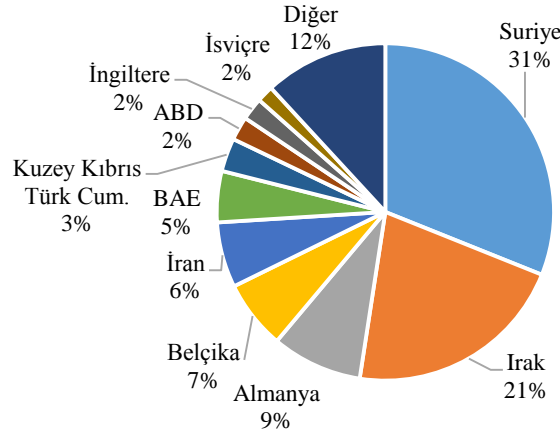
Türkiye’nin 2017 yılında kuru fasulye ithalatının tamamı Şekil 11’deki ülkelerden gerçekleşmiştir. Kırgızistan 9.340 ton ile kuru fasulye ithalatı yapılan ülkelerde %34 pay ile ilk sıradadır. Kırgızistan’ı 8.545 ton ile Arjantin, 6.007 ton ile Kanada izlemektedir.

Şekil 9. Türkiye’nin kuru fasulye ithalatı yaptığı ülkeler (%) (2017)

Kaynak: TÜİK, 2018

Türkiye'nin kuru fasulye ihracatının ise %50'si Suriye ve Irak'a yapılmıştır. Suriye 1.238 ton ile ilk sırada Irak ise 852 ton ile ikinci sıradadır.

Şekil 10. Türkiye'nin kuru fasulye ihracatı yaptığı ülkeler (%) (2017)

Kaynak: TÜİK, 2018

3.5. Türkiye Kuru Fasulye Fiyatları

Kuru fasulye baklagiller içinde fiyatı en yüksek olan üründür, 2009 yılında 2,80 TL/kg olan kuru fasulye üretici fiyatı %71 artarak 2017 yılında 4,80'e yükselmiştir. Aynı şekilde tüketici fiyatı da 2009 yılında 4,17 TL/kg iken 2017 yılında %111 artarak 8,8 TL/kg'a çıkmıştır.

Tablo 8. Türkiye kuru fasulye üretici ve tüketici fiyatları (TL/kg)

Yıllar	Üretici fiyatı	Tüketici fiyatı
2009	2,80	4,17
2010	2,99	4,25
2011	3,56	4,61
2012	2,91	5,40
2013	3,28	8,58
2014	3,69	8,23
2015	3,39	7,26
2016	3,44	7,83
2017	4,80	8,79

Kaynak: TÜİK, 2018

4. GENEL DEĞERLENDİRME

Baklagiller içerisinde kuru fasulye dünyada en fazla ekim alanına sahip üründür. Dünyada 126 ülkede yetiştirilmektedir. Daha çok Asya ve Amerika kıtasında yetiştirilen kuru fasulye ekim alanları 1980-2000 yılları arasında 25 milyon ha düzeyinde iken; son 10 yılda %11 artış göstererek 29 milyon ha'ya ulaşmıştır. Dünya baklagil dış ticaretinden de en yüksek payı alan kuru fasulye özellikle gelişmekte olan ülkelerin beslenmesinde önemli bir yer tutmaktadır.

Türkiye'de ise nohuttan sonra en çok üretimi yapılan baklagil olan kuru fasulye ise üretiminde son 5 yılda %22'lik bir artış yaşanmıştır. Ekim alanlarındaki daralmaya rağmen üretimde yaşanan artışta verim artışı etkili olmuştur. Üretimdeki bu artışa rağmen kendine yeterlilik oranının %86,2 olması Türkiye'yi ithalata yönlendirmektedir. Kuru fasulye üreticisi maliyetlerin artışı, sulama koşullarının yetersiz oluşu, iklim değişikliği, işgücü bulamama, ürünün pazarlamasında yaşanan sıkıntılar, fiyat istikrarının olmaması ve satış fiyatının düşüklüğü istenilen fiyata satamama gibi sebeplerle üretimden vazgeçmiştir (Bolat 2016). Maliyetlerin yüksek oluşu sebebiyle dünya piyasaları ile rekabet edemeyen Türkiye 2016 yılı itibariyle ithalatta 16. sırada, ihracatta ise 40. sırada yer almıştır.

Kuru fasulyede üretim artışı sağlamak için verimli ve kaliteli çeşitlerin yayımının yapılmasına, kuru fasulyenin ekim nöbetine alınmasının teşvik edilmesine, sertifikalı tohum kullanımı yaygınlaştırılmasına ve satış fiyatlarındaki istikrarsızlığı önlemek için piyasa dengeleyici mekanizmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKLAR

Adak, M.S., Güler, M. Kayan, N., 2010. Yemelik Baklagillerin Üretimini Artırma Olanakları, VII. Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi, ZMO Yayınları, ANKARA:

Adak, M.S., 2014. Türkiye’de Yemelik Baklagillerin Önemi, Üretimi Ve İzlenen Politikalar. Tarım ve Mühendislik Yayını, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Yayın Organı, ISSN: 1300-0071.

Anonim, 2018. Türkiye İstatistik Kurumu, Bitkisel Üretim İstatistikleri. www.tuik.gov.tr

Anonymous, 2018. FAO Statistical Database. www.faostat.fao.org

Bolat, M. 2016. Türkiye’de Yemelik Tane Baklagillerin Gelecek Eğilimlerinin Belirlenmesi Doktora Semineri (Yayımlanmamış) Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Fen Bilimleri Enstitüsü

Özden, C., 2015. Dünya ve Türkiye Baklagil Piyasaları ve İhracat Rekabeti Açısından Türkiye’nin Konumu. Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü yayınları. Yayın No: 250 ISBN:978-605-9975-19-7.

Şehirli, S. 1988. Yemelik Dane Baklagiller Kitabı, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 1989 Ders Kitabı:314, ANKARA.